

POETIK NUTQDA SINONIMLARDAN FOYDALANISH MAHORATI

Rasulova Azizaxon Muydinovna

FarDU o'qituvchisi, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

azizaxon.rasulova@gmail.com

Xusanova Ma'rifat Axmadjonovna

FarDU o'qituvchisi

xusanovamarifat84@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada poetik asarlarda qo'llangan sinonimlarning ekspressivlik ifodalash imkoniyati xususida fikr yuritiladi. Sinonimlarni qo'llashdagi o'ziga xoslik hamda muallifning uslubiy mahorati tahlil etiladi. Mavzuga doir fikrlar Farida Afro'z poetik asarlari misolida dalillanadi.

***Kalit so'zlar:** sinonimlar, emotsional-ekspressiv bo'yoq, adabiy til, poetik nutq, individual uslub, ifodalilik, mahorat.*

УМЕНИЕ ИСПОЛЬЗОВАТЬ СИНОНИМЫ В ПОЭТИЧЕСКОЙ РЕЧИ

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются возможности выражения экспрессивности синонимов, используемых в поэтических произведениях. Анализируются оригинальность использования синонимов и методическое мастерство автора. Мнения на эту тему подтверждаются на примере поэтических произведений Фариды Афруз.

***Ключевые слова:** синонимы, эмоционал-экспрессивный краска, литературный язык, выразительность речи, индивидуальный стиль, эффективность выражения, навик.*

THE SKILL OF USING SYNONYMS IN POETIC SPEECH

ABSTRACT

The article discusses the possibilities of expressiveness of synonyms in poetic works. The originality of use of synonyms and the autor's stylistic skills are analyzed. The ideas on the subject are proved by the example of Farida Afroz's poetic works.

***Keywords:** synonyms, expressiveness of speech, literature language, poetic works, individual style, the effectiveness of the expression, skill.*

KIRISH

Sinonimlar talaffuzi, yozilishi har xil, lekin bir umumiy birlashtiruvchi ma'noga ega bo'lgan so'zlardir. Sinonimlar, albatta, qo'shimcha ma'no nozikligi, emotsional

va ekspressiv bo'yog'i, qo'llanish doirasi va bir qator shu kabi boshqa xususiyatlari bilan bir-biridan farqlanadi. Ularda mavjud bunday xususiyatlar sinonimlarning juda katta stilistik imkoniyatlarga ega ekanligini ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD.

Sinonimlar predmet va voqea -hodisalarning eng kichik, hatto sezilar-sezilmas nozik belgilarni, bu belgilarga bo'lgan subyektiv munosabatni va boshqalarni ko'rsata olar ekan, ular, albatta, tilning tasviriy vositalari sifatida qaraladi. Binobarin, A.I.Yefimov stilistikaning markaziy muammosi deb sinonimiyani hisoblaydi: "Nutq vositalarining sinonimiyasi stilistikaning eng muhim markaziy masalasidir. Saylash, tanlab olish bor joydan stilistika boshlanadi¹", - deb yozadi.

Tilimiz sinonimlarga benihoya boydir. Buni buyuk mutafakkir Alisher Navoiy ham o'zining mashhur "Muhokamat ul-lug'atayn" nomli risolasida alohida mamnuniyat va faxr bilan qayd etgan edi. Shubhasiz, tilning sinonimlarga boyligi so'zga benihoya ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishni talab etadi. Xususan, sinonimlar boyligini chuqur va mukammal egallamay turib nutqning aniqligi, ifodaliligi va ravonligiga erishish mumkin emas. Kishidagi lug'at boyligining kambag'alligi fikr ifodasining qashshoqligiga, so'zlarni o'rinsiz takror holda qo'llashga, so'zlarning ma'nolaridagi tovlanishlarni ilg'ay olmaslikka olib keladi. Nutq lig'atining boyligi esa fikr va tuyg'ular ifodasini mukammal, to'g'ri va "aynan" aks ettirish imkonini beradi. Buning uchun tilimizning imkoniyatlari cheksiz. Zero, A. Qodiriy aytganlaridek: "Juda boy va chiroyli tilimiz bor, bu tilda ifoda qilib bo'lmaydigan fikr, tuyg'uning o'zi yo'q. Bu tilda so'zlamoq uchun uzoq andisha kerak."

MUHOKAMA

Sinonimlar poetik nutqda o'ziga xos ko'rinishlarda juda keng qo'llaniladi. Avvalo, she'riy misradagi bo'g'inlar miqdorini tenglashtirish orqali ifodalilikka erishish, so'zlarning rang-barangligini semalar ifodasi bilan ko'rsatish maqsadida keng qo'llanadi. Bunda ohangdorlik ta'minlanib, ta'sirchanlik oshadi:

- a) *Uch, deding, bog'la qanot,
ko`kda maloyiklar bilan,
Oh, dedim, ovora bo'ldim,
osmoningda adashdim.*
- b) *Ey, Ayol!
Osmonlar qomati pastdir,*

¹ Стилистика художественной речи, М., 1961., с-252.

Sen agar qaddingni ko'tarsang shamshod.

Sen balki falakka intilgan yog'du,

Yo ufq nuriday boqiy, barhayot.

d) *Va Kibriyo Arsh uzra,*

"Bo'lsin!" dedi, - sen uchun,

Olam aro tengi yo`q

Yaratay sirli ochun.

NATIJALAR

Har bir sinonimik qatordagi so'zlar o'ziga xos bir sistema sifatida o'zaro doimiy aloqaga ega. Shuning uchun sinonimi mavjud bo'lgan har bir so'z nutqda qo'llanar ekan, u albatta sinonimik qatordagi boshqa so'zlar bilan qiyoslangan holda tushuniladi, qabul qilinadi. Ekspressiv bo'yoqli so'zlar o'zlarining neytral sinonimlariga nisbatan anglanadi. Quyidagi she'riy parchalarda muallif sinonimlarning ma'no qirralaridagi farqlarga urg'u berish, ularni aniq aks ettirish maqsadida uyushtirib qo'llaganligini ko'rishimiz mumkin:

a) *Garchi, mehribonsan, beaded, behad,,*

Menga tikan kirsa, jonlaring halak.

Qush sayrasa, nogahon, singlim kelar deb,

Jizzali non yopib, kutasan ilhaq.

b) *Turon tufrog'ida yovqur va yovar,*

Bugun bor, erta ham borsan muqarrar.

Quyidagi nutq parchasida ertak so'zining sinonimi **cho'pchak** shevaga xos so'z bo'lsa ham, hududiy belgini ifodalash uchun emas, balki "uydirma," "yolg'on" ma'nosini bo'rttirish uchun qo'llangan:

Mana yana bir kunim ertak,

Bevalikning ming bir kechasi.

Shahrizodam, cho'pchakni tugat,

Boshi berkdir ko'ngil ko'chasin.

Sinonimlarni qo'llashda bir so'z ikkinchisining ma'nosini izohlab, oydinlashtirib kelish hollari ham uchraydi. Ya'ni asosiy bo'lak bilan, bo'lakni izohlab kelgan ajratilgan izoh bo'lak sinonim bo'ladi:

Sen duv-duv to`kasan, meva qurtlasa,

Sen zaif ildizning, mo`rtning zavoli.

Sen borsan, sinov bor, imtihon, jazo,

"Adolat peshvosi" -

Qo`qon shamoli.

Sinonimlarni uyushtirib qo'llashning ham yana bir ko'rinishi o'ziga xos boshqa ma'noni yuzaga chiqarishga xizmat qiladi. Ularni juft holda qo'llash ma'noni yanada kuchaytirib, ta'sirchanlikni oshiradi:

- a) *Sizga bo'lsin sha`n-u shavkat, muhtalolik biz uchun,
Sizga bog` sayr-u sayohat, karbololik biz uchun.
Sizga tug`, kayf-u safo, davron bilan ovoralik,
Bizga ishq ranj-u riyozat, xarj-u adolik biz uchun.*
- b) *Hiyla –nayrang, fisq-u fasod, bosh ko`targan chog`,
Zanjirband, zindonbanddir, isyoni borlar.*

XULOSA

Umuman, sinonimlardan foydalanishning yuqoridagi va boshqa bir qator ko'rinishlariga ko'plab misollar keltirish mumkin. Bu esa tilimizning naqadar boy va jozibador ekanligini, ta'sirchanlikka erishish uchun sinonimlardan o'rinli hamda ijodiy foydalanish nutq muallifi – ijodkorning mahoratiga bog'liq ekanligini ko'rsatadi. Sinonimlar tilning tasviriy vositalaridan biri sifatida ifodaga ekspressivlik baxsh etishda muhim o'rin tutadi.

REFERENCES

1. Akhmadjonovna, K. M., & Akhmadjonovna, K. M. (2022). ROLE OF OCCASSIONAL UNITS IN FARIDA AFRUZ'S IDIOSTYLE. *Thematics Journal of Education*, 7(2).
2. Rasulova, A. (2022). THE STUDING BARRIER CONNECTION IN THE WORLD LINGUISTICS. *Thematics Journal of Education*, 7(2).
3. Rasulova, A., & Karimov, U. (2022). Socio-Pedagogical aspects of the formation of reading culture and skills. *Asian Journal of Multidimensional Research*, 11(4), 114-118.
4. Muydinovna, R. A. (2021). As for the units that represent the conditional relationship. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(3), 2036-2040.
5. Расулова А. К вопросу выражения уступительных отношений в текстах на узбекском языке. *ELMI İŞ beynəlxalq elmi jurnal 1.518 Yüksək İmpakt Faktorlu Bakı – 2021. B. 37-40* ISSN: 2663-4619ю DOI:<http://www.doi.org/10.36719/2663-4619/66/37-40>
6. Rasulova A. LEARNING A CONCESSIVE ATTITUDE AT THE GRAMMATICAL LEVEL. *EPRA International Journal of MULTIDISCIPLINARY RESEARCH (IJMR)* 2020 432-434

7. Rasulova A. The grammar level attendance. INTERNATIONAL CONFERENCE: ACTUAL PROBLEMS AND SOLUTIONS OF MODERN PHILOLOGY. Published by Research Support Center. 2020 205-210
8. Стилистика художественной речи, М., 1961., с-252.
9. Sabirdinov, A. (2019). Sketches to the novel “Night and day” by Chulpan. Scientific journal of the Fergana State University, 1(6), 119-120.
10. Sabirdinov, A. G. (2021). Interpretation of Characters in Utkir Hoshimov’s Story “Yanga”. International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding, 8(6), 196-200.
11. Sabirdinov, A. (2020, December). ASKAR KASIMOV IN THE UZBEK POETRY OF THE XX CENTURY THE ROLE AND IMPORTANCE OF CREATION. In Конференции.
12. Sabirdinov, A. G. (2021). Interpretation of the banned period in the stories of Naim Karimov. Asian Journal of Multidimensional Research, 10(11), 4-91.
13. Сабирдинов, А. Г. (1993). Слово и образ в поэзии Айбека.
14. Oripova, G. (2019). UZBEK POETRY AND THE WORLD LITERATURE IN THE YEARS OF INDEPENDENCE. Scientific Journal of Polonia University, 32(1), 116-120.
15. Murodilovna, O. G. (2019). The peculiarities of vazn meter in uzbek poetry of the independence period. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 8(2), 33-39.
16. Murodilovna, O. G. (2020). Melody and musicality in Liryics. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 10(11), 656-664.
17. Oripova G. M., Tolibova M. T. Q. Composition Of Modern Uzbek Stories //The American Journal of Social Science and Education Innovations. – 2021. – Т. 3. – №. 03. – С. 245-249.
18. Oripova, G. (2020, December). RHYTHM AND MYTHING IN LYRICAL GENRE. In Конференции.
19. Oripova, G. (2019) "Traditions of folk ballads and distinctiveness of uzbek poetry of independence period," Scientific journal of the Fergana State University: Vol. 2 , Article 12.
20. Oripova, G. M. (2021). Genesis And Essence Of Genre Concept. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 3(12), 90-94.